

ALFONS WEISER

TEOLOGIA NOWEGO TESTAMENTU

CZTERY EWANGELIE, DZIEJE APOSTOLSKIE,
LISTY ŚW. JANA I APOKALIPSA ŚW. JANA

Przekład
Michał Szczepaniak

Wydawnictwo WAM
Kraków 2011

WPROWADZENIE

Pragnieniem autora niniejszej książki jest zapoznanie czytelnika z *zasadniczymi treściami i sposobami prezentacji* pierwotnej, chrześcijańskiej tradycji Ewangelii oraz Apokalipsy św. Jana. To, co ważne dla ludzi, łączy się z Osobą i działalnością, śmiercią i Zmartwychwstaniem Jezusa, znalazło też swój wyraz w ustnych i pisemnych przekazach pierwotnego Kościoła. W „czterorakiej Ewangelii”¹ zasadnicze orędzie pierwotnego chrześcijaństwa znalazło swoją, obowiązującą na trwałe, formę wyrazu. Skoro procesy tradycji, redakcji i kompozycji, dzięki którym Ewangelie stały się faktem i znalazły swoją ostateczną formę, nie byłyby możliwe bez refleksji, tzn. bez wysiłku *teologicznego*, uprawnione jest mówienie o *teologii* poszczególnych Ewangelii z osobna. U podłoża każdej z czterech Ewangelii „za każdym razem leży odbijająca się w niej teologiczna koncepcja jej autora, względnie redaktorów, którą każdy z nich na swój sposób rozbudowuje w formie teologicznie skomentowanego opowiadania o Jezusie”².

W poniższym dziele podjęto próbę wypracowania „teologii” każdej Ewangelii z osobna oraz przedstawienia jej jako pomocy do lepszego zgłębiania nowotestamentowego orędzia. Co prawda sporadycznie wysuwano zastrzeżenia pod adresem tego typu wysiłków i wskazywano na trudności. Niektórzy odradzają, by, biorąc pod uwagę pisma nowotestamentalne, w ogóle mówić o czymś takim jak „teologia”, zaś ich autorów określać mianem „teologów”. J.M. Robinson zaraz po Williamie Wrede, jest zdania, że „naukowe pojęcia w dokładnym tego słowa znaczeniu pojawiają się w Nowym Testamencie z rzadka, w wielu pismach nie są niczym więcej, jak tylko materiałem do zaprezentowania nie wyróżniającego się zbytnio doświadczenia wiary w pierwotnym chrześcijaństwie. Nowotestamentalna teologia jako dyscyplina naukowa powinna zostać zastąpiona historią religii pierwotne-

¹ IRENEUSZ (+ ok. 202), *Adv. haer.* III, 11, 8; wyczerpująco na ten temat: SCHNACKENBURG*, *Person* 24-27.

² A. LINDEMANN, *Erwägungen zum Problem einer „Theologie der synoptischen Evangelien“*: ZNW 77 (1986) 1-33, tu 30.

go chrześcijaństwa”³. Z podobnych względów R. Butmann zastrzegł określenie „teologia” tylko w odniesieniu do listów Pawłowych i Ewangelii Jana. Uważał, że w przeciwieństwie do Ewangelii Marka, Mateusza i Łukasza występują tu nie tylko „motywy teologiczne”, jednak nawet one służyły, jak się wydaje, spotęgowaniu klarowności myśli teologicznej, świadomemu postawieniu pytań i prowadziły do „podjęcia decyzji”⁴. Treści przekazane w Ewangeliach synoptycznych zostały potraktowane przez R. Bultmanna w kategoriach jedynie „uwarunkowań” i „motywów”, zaś Apokalipsę św. Jana uznał, idąc tropem M. Lutra, za wyraz „słabo schrystianizowanego judaizmu”⁵. D. Ritschl zauważa, że tylko w pewnym stopniu w pismach biblijnych spotyka się „teologię w sensie ukształtowanej teorii opartej na zdaniach normatywnych”, i że z tego powodu jedynie „z zastrzeżeniami” można by mówić np. o teologii Łukaszej czy Janowej⁶.

U podłoża wymienionych stanowisk leży pojęcie-teologia rozumiane tak, że jego zasadnicze kryterium polega na zawarciu faktycznego stanu rzeczy w siatce „pojęć naukowych”, wyrażeniu ich w sposób rozumowo „przejrzysty” oraz „sformowaniu teorii w oparciu o zdania normatywne”. Taki punkt widzenia ma swoje usprawiedliwienie. Jednakże dla mnie wydaje się zbyt wąski, by objąć najważniejszą cechę „teologii” i moim zdaniem nie ocenia wystarczająco sprawiedliwie materiału biblijnego. Z jednej strony da się zauważyć, że teologia może wyrażać się przez formę narracyjną. Jest to szczególnie widoczne w przypadku przekazów Ewangelii dotyczących Jezusa. Z drugiej strony przeocza się, że te już wspomniane procesy tradycji i kształtowania się tekstu są związane z refleksją, tj. z wysiłkiem teologicznym w najdokładniejszym tego słowa znaczeniu. Nawet sami Ewangeliści na początku czy na końcu swych dzieł dają mniej lub bardziej czytelne znaki świadczące o przemyślanym poglądzie na własną pracę (por. Mk 1, 1; Łk 1, 1-4; Mt 28, 18-20; J 20, 30n).

Dlatego dla zrozumienia Ewangelii jest nie tylko usprawiedliwione, ale konieczne, by być świadomym ich „teologii”. W przedłożonej książce dokonuje się w to w taki sposób, że pyta się o zasadnicze treści teologiczne, które są przekazywane przez nowotestamentowe tradycje Ewangelii. Jest to pytanie, o czym mówią te teksty.

³ J.M. ROBINSON, *Die Zukunft der neutestamentlichen Theologie*, w: H.D. Betz / L. Schottroff (wyd.), *Neues Testament und christliche Existenz*, księga pamiątkowa dla H. Brauna, Tübingen 1973, 387-400, tu 388.

⁴ BULTMANN*, *Theologie* 188.

⁵ Tamże 525.

⁶ D. RITSCHL, *Zur Logik der Theologie*, München 1984, 98.

Skoro jednak treści przyjęły tylko określone formy językowe, powiązane z określonymi koncepcjami narracji oraz w łonie określonego środowiska socjo-kulturowego, to również te aspekty muszą być wzięte pod uwagę⁷. Jest to pytanie, jak są przekazywane treści i w każdym przypadku z osobna, dlaczego dokonuje się to w taki czy inny sposób.

Ponieważ w Ewangeliach są przepracowywane tradycje, które zakorzenione są w religijnej historii Izraela, a które potem swój zasadniczy impuls otrzymały za sprawą ziemskiego życia i Zmartwychwstania Jezusa, trzeba, poza rekonstruowaniem tekstu na płaszczyźnie synchronicznej, ciągle mieć wzgląd na diachronię.

Następnie tak postawione pytania i tak obrany punkt widzenia odniesione zostaną do czterech Ewangelii. W niniejszej pracy uwzględnione zostaną także uprzedzające Ewangelie źródło mów Q, Dzieje Apostolskie Łukasza oraz Listy Jana i Janowa Apokalipsa. Ponieważ zajęto się orędziem tekstów w ich obecnie istniejącej postaci, dlatego dopiero na końcu uwaga zostanie skierowana na najważniejszy historyczny i teologiczny powód ukształtowania się tradycji, a mianowicie na Osobę i działalność, umieranie i Zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa.

⁷ Por. odnośnie tych kwestii G. STRECKER (wyd.), *Das Problem der Theologie des Neuen Testament*, WdF 368, Darmstadt 1975; F. HAHN, *Urchristliche Lehre und neutestamentliche Theologie*, w: W. KERN (wyd.), *Die Theologie und das Lehramt*, QD 91, Freiburg im Breisgau 1982, 63-115, szczególnie 98n; R. KAMPLING, *Exegese und Theologie des Neuen Testaments*, ThGl 79 (1989) 107-113; E. GÜTTGEMANNS, *Gegenstand, Methode und Inhalt einer Theologie des Neuen Testaments*, LingBibl 66 (1992) 55-113.